

بئله ٲيوه

د

Ketabton.com

گل ٲا چا الفت

فهرست

سر ليك:	مخ:	سر ليك:	مخ:
خپله ژبه	۱-۲	زه دې پي	۱۲
خپل مليت ساتل	۲-۳	حقيقت	۱۳-۱۴
حرکت او وېبښتوب	۴	دمجبت رڼا	۱۴
لوئيدل او جدیت	۵-۶	شاعر او ادب	۱۴-۱۵
پوره ژوندون	۷-۸	شاعر او عالم	۱۵-۱۷
د ژوند مقصد	۸-۱۰	د وري رڼا	۱۷-۱۹
گڼل	۱۰-۱۱	خوړژوند	۲۰-۲۱
زړه او سترگې	۱۱-۱۲		

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

خپله ژبه

دغه لمر چې پاس په آسمان کې زموږ دپاسه ځلېږي او پخپل نوراو حرارت دځمکې دمخ په بوټو او ژوندیو شیانو کې دنشوي نما قوت پیدا کوي همدغه شان یو بل معنوي لمر هم شته چې وړانګې او پلوشې یې دانسان په زړه او دماغ ولېږي او له انعکاس څخه یې افکار او خیالات پیدا کېږي، دا افکار یا خیالات چې د الفاظو او کلماتو په جامه کې څرګندشي نطق، خطابه، شعر موعظه، نصیحت او داسې نور ورته ویل کېږي چې دا ټول د ژبې ترعمومي عنوان لاندې راځي او انسان ورباندې له نورو حیواناتو امتیاز پیدا کوي.

نوویلی شو چې زموږ الفاظ او کلمات تش هغه اصوات نه دي چې له مرغانو او نورو حیواناتو اوریدل کېږي، بلکه دا زموږ د زړه غږ او د فکر فانوس دی چې زموږ فکري رڼا او نور زیاتوي او موږ په همدغه وسیله کولی شو چې یو د بل په مقصد پوه شو او یوله بله فکري او معنوي استفاده وکړو. دا باید موږ ومنو چې که انسان دنطق او ویناقوت نه لرلی او دافکار و او خیالاتو د جریان د پاره یې دا مجرا نه درلودی هیڅکله به دغه ذهني او عقلي ارتقا نه وه کړي اونه به یې له نورو حیواناتو دومره توپیر درلود. نو زموږ ویناکه څه هم د هغې رڼا زیږنده ده چې له یوه ډیر لوړاسمانه زموږ ذهن ته راښکته کېږي مگر ددې رڼا په زیاتوالي کې زښت ډیرتأثیر اودخل هم لري چې باید په ډیرزیات اهمیت ورته قایل شو.

دا هم باید وویل شي چې ددغه معنوي لمر فیضان چې انسان ورځنې فکري رڼا اخلي او ژبه ورځنې پیدا شوي ده، دا هم لکه د ابل لمر د مناطقو او مملکتو د جغرافیوي وضعیت په لحاظ مختلف تاثیرات لري اولکه چې یو مملکت له بل ځینې پخپلو مخصوصو بوټو او حیواناتو امتیاز پیدا کوي اومعناً بیلېږي، قامونه هم یوله بله پخپله ملي او مخصوصه ژبه جلا کېږي او د هیڅ امکان نلري چې دمخکې دمخ ټول انسانان په یوه ژبه وګرېږي، بلکې دا طبیعي اومل شوی قانون دی چې هر ملت به ځانته ژبه لري، او پخپله ژبه کې به علمي اومعنوي ارتقا کوي همدغه سبب دی چې یوسړی په ډیر زیار او زحمت هم په پردی ژبه کې داسې ادیب کیدی نشي چې له اهل زبانو څخه یې هېڅ فرق ونشي، دا ځکه چې د بلې ژبې الفاظ او کلمات دده دهغو دقیقو القاتو ترجماني نشي کولی چې دی پخپله ژبه کې ور ځینې تعبیر کولی شي، نو ضرور دده ذهني او دماغي واردات یې تعبیره پاتې کېږي او د فکر لار یې بندېږي چې دپته باید فکري اومعنوي اختناق ووايو.

نوملتونه هم لکه اقلیمونه او مناطق د اجتماعي ناموس او طبیعي نظام له اغیزې لاندې دي چه هیڅکله ورځینې سرنشي غږولی او حتماً ورسره موافقت کوي، که څوک له دې قانون مخالفت کوي او غواړي چې په بله ژبه کې د علم او عرفان، ادب او بصیرت خاوند شي هغه داسې مثال لري لکه چې دتودو ملکو مخصوص بوټي په سړو ملکوکې کري یادپوه موسم کرهڼه په بل کې کوي. دا څرګنده ده چې له دغسې سعی او عمل ځنې هېڅ نتیجه نه اخیستل کېږي او داراز زیار او زحمت انسان نشي مسعود کولی.

که یوملت وغواړي چې خپل احتیاجات په بله ژبه پوره کاندې او په پردی ژبه کې د علم اومعارف خاوند شي ښايي چې پخپل جدوجهد ځینې معلومات لاس ته راوړي اولرڅه خپله مخه رڼاکړي، مگر دارڼا به لکه دغلو ډیوه ډیره ضعیفه او څړه وي چه په نري شمال به مري او هیڅ دوام به نلري. که ملت دبل په ژبه څه زده کوي هغه زده کړه به لکه

دطوطي اومينا زده كړه تش دژبې په سر وي او زړه ته به هيڅ لارنلري په داسې ملت كې هيڅكله د فكري نشوي او ارتقا هيله نه كيږي او نه په علم او ادب كې سمه اوصحيح لارو ورته پيداكيږي، دا راز ملتونه هميشه خپلې سترگې غړوي مگرڅه نه ويني. نو مونږ بايد ارومرو خپله ژبه ژوندۍ كړو او دعلم وعرفان ډيوه پكې بله كړو ځكه چې دا ژبه دملت په ذهن او زړه كې خای لري او په رڼا باندې يې طبعاً دملت ذهني او دماغي خونه روښانه كيږي او ډير ژر دمعارف پلوشې دوطن په هره خواكې خپريږي.

خپل مليت ساتل

هرملت بعضې مخصوص شيان لري چې كه سړی هغه ورځينې لري كړي هيڅ امتيازورته نه پيداكيږي. دهمدې لامله هر ژوندی او بيدار ملت خپل ټول ملي شيان لكه: رسوم او ادا، ملي موسيقي او ملي ادب، ملي ژبه او ملي روايات، ملي ذوق او ملي اخلاق په ډيرښه شان ساتي او هيڅكله ځان دبل قوم په څيرنه ښكاره كوي. بعضې ملتونه پدې باب كې دومره ډير احتياط كوي چه خپل خرافات او بيمعني شيان چې هيڅ فايده پكې نه وي هم له لاسه نه باسي او ډير ورباندې ټينگ وي. يوملت له بل ځنې علم، فن او صنعت اخلي خوملي خاصي يې هيڅكله نه قبلوي مگر ځينې ضعيف النفس ملتونه چې دنورو تر تاثير لاندې راغلي، خپل ملي ذوق او احساس يې ور ك كړيدي ځكه چې هغوی ته خپل هرڅه بدمعلوميږي او پردی هرڅه ورته ښه ښكاري نوپه هرشي كې د نورو تقليد كوي او دمليت په معنی هم هيڅ نه پوهيږي خپل ځانونه ورته ډير ټيټ او ښكته ښكاري، ښه او بد دنورويو ذوق ځانته معلوموي او له ځانه هيڅ فكر نشي كولی.

كه سړی ديوه قام ازادي او خپلواكي دروح اونس له خواپه نظر كې ونيسي نوپوره ازادي او حقيقي خپلواكي هغه قوم لري چې پخپل فكر كې دبل قوم تر تاثير لاندې نه وي راغلی يعني په غير شعوري طورپه بل قام پسې نه وي روان، نه يې ذوق دبل دذوق تابع وي اونه دبل قوم فكر له خپل فكره ښه كني.

هركله چې پښتون يونوريالی او ننگيالی ټبردی چې تراوسه په دنيا كې په جگواو هسكو سترگو ژوندون كوي او هيڅكله ورته بل څوك له ځانه لوراو سترنه ښكاره كيږي نو طبعاً بايد خپل ملي خصوصيات او پښتني مميزات په ښه شان وساتي او هيڅكله يې له لاسه ونه باسي.

دپښتوملي اخلاق او خوبونه چې په پښتونواله ورځنې تعبير كيږي دمليت ستنې او مهم ارکان دي چې په اجتماعي حيات كې ډيرزيات قيمت او اهميت لري او حقيقي تهذيب پكې ليدل كيږي، دپښتوصاف اورښتيا ويل، پخپل عهد او قول له سراو ماله تيريدل، له ضعيفانو او بې وزلوسره مرسته او كومك كول دا ټول هغه صفات او خوبونه دي چې پښتانه يې دښتونولۍ ارکان او شروط كني.

دپښتوملي تربيه هم پر يوه داسې اساس باندې قايمه ده چې له ننني حيات او ژوندون سره پوره موافقت لري دا قوم اوس دپته نه دی محتاج چې څوك ورته دشجاعت او زړورتوب درس وركړي يايي دزيار ايستلو او زحمت كاللو لپاره تربيه كاندې ځكه چې دوی ته خپل مليت دا تعليم وركړيدی چې بايد هيڅ كارورته په دنيا كې گران او مشكل معلوم نشي او له هېچا ځينې يې سترگه ونه سوزي. وگورئ! يوپښتون كله چې خپل ځان ستايي نووايي چې زه اسمان ته تيره غورزوم او سرورته نيسم، صفتونه خو نورهم ډيردي مگر هر قوم او هرڅوك له خپل ملي ذوق او احساس سره سم يوصفت ځانته غوره كوي اوفخر ورباندې كوي.

نومعلومه شوه چې پښتو ته له مشکلاتو سره مقابله کول او ګرانو کارو ته سر نیول ډیر ښه ښکارېږي او دا قوم د هر راز سختیو مقابلې ته تیار او مستعد دی. دې قوم ته له هر چا ځنې خپل ځان لوړ ښکاري او تل پخپل ملیت او پښتونواله افتخار کوي، د همدې لامله د قسم په ځای کې وايي:

پښتون به نه يم که دا کار مې ونکړ.

نور قومو نه که عزة النفس او ځان ښه ګڼل یا پخپل ملیت باندې فخر کول کیسې زده کوي دوی ته خپل محیط او ملیت دا ورښيي او بل معلم ته یې هیڅ حاجت نه پېښېږي.

د پښتو ملیت او ملي اخلاق د دوی له نامه سره تړلی شی دی.

که څوک د پښتو په کلو او قبایلو کې وګرزي دا به ورته معلومه او څرګنده شي چې پښتانه هغه چاته پښتون نه وايي چې هغه یوازې په پښتو خبرې کولی شي او نه پښتو یوازې د دغو مخصوصو الفاظو او کلماتو لپاره استعمالېږي ځکه چې د دوی د محاوراتو او اصطلاحاتو په نا لیکل شوي قاموس کې دا دوه کلمې خورا ډیر معاني لري، چې د دې قوم ټول صفات او ممیزات پکې راځي.

نوموږ باید خپل ملي اخلاق او پښتونواله په ښه شان وروزو او د خپلو تیرو پښتو هغه خوبونه چې باید انسانان او انسانیت ورباندې فخر وکړي تل په نظر کې ونیسو.

زمونږ اسلاف او پخواني برسېره په دې چې توره او توریالیتوب ورځنې په میراث پاتې دی دنورو لوړو اوسو صفتو نو خاوندان هم و چې هیڅ قوم کې په طبیعي او غریزي ډول نه لیدل کېږي.

دوی مهذب او خوشبین و، دوی پخپل ناموس ډیر ټینګ و او بل چاته یې هم هیڅکله په سپکه سترګه نه کتل، په هر میدان او هر ډګر کې د ظالمانو د ښمن او د مظلومانو ملګري و، هر چا به چې دوی ته ننګ راوړله سراوماله به ورباندې تیریدل او هغه به یې تر خپل سیوري لاندې په ډیر ښه شان ساته.

خپله سیمه به یې ډیره درنه ساتله او پخپله یوه ولیشت مخکې به یې خپل سرونه ورکول، هیڅکله یې په دنیا کې د بې ننګۍ ژوندون نه کاوه او نه به یې د چاپیغور خپل ځانته پرېښوده، خپل نوم ورته له هر چا ځنې ښه ښکارېده او د پښتونولۍ آب و آبروی په ډیر ښه شان ساتله، نوموږ باید خپل ټول ملي شیان او ملي اخلاق له هر چا ځنې ښه وګڼو او پخپله پښتونواله ونازېږو، کوم طبیعي جوهر او معنوي ښکې چې مونږ لرو هغه په بل هیڅ قوم کې نشته او نه یې پیدا کولی شي، که څه هم په فن او صنعت کې له مونږ ځینې ډیر وړاندې او مخکې وي.

نو مونږ باید له نورو اقوامو ځنې فنون او صنایع، علوم او معارف واخلو د نورو سیاست او معاشرت، کره وړه هر څه ځانته معلوم کړو مګر د هغوی په ظاهري ښایست او ښکلیتوب خپل زړه پای نلو او نه خپل ملي ذوق د چاپه تقلید کې ورکړو، مونږ باید د پښتونولۍ بڼ جوړ کړو او لکه بلبلان دنورو دباغ په ګلانو ونه تېرېږو.

مونږ باید دخپلې ملي ژبې له ژوندي کولو سره سم خپل معنویت او ملیت پوره ژوندی کړو او لفظاً و معناً ځانونه پښتانه کړو، مونږ باید دخپلې ملي ژبې په فانوس کې د پښتونولۍ رڼا او د علم و عرفان نور دواړه جمع کړو او پښتو او پښتونواله یوځای وروزو.

او عقیده ولرو چې زموږ خاوره د تهذیب او ښو صفتونو زانګووه او د تاریخ په حق شهادت د تهذیب پلوشې زموږ د ملک او زموږ دپلرو د اعمالو د هندارې څخه په دنیا کې منعکس شوي دي.

حرکت او وینتوب

لمر ختلی او وړانکې یې له درونڅې نه کوټې ته راپرې وتلي دي. یووروکې ماشوم چې نوی له خوبه راپاڅیدلی په کټ کې ناست دی او د لمر پلوشو ته هر ساعت لاس وراچوی مگر هیڅ شی لاس ته نه ورځي اوموتی یې هماغسې تش پاتې کیږي دی پدې نه پوهیږي چې دا وړانکې زما په سترگوکې ځای لري او هیچا ته لاس نه ورکوي.

او ه! واړه اوکوچنیان څه عجیبه طایفه ده او څنکه شیانو پسې هڅه کوي. دوی چې کله خپل ځان په هنداره کې وویني هم لاس وراچوي او منکولې ورسره لکوي، دوی ته خپل ځان هم پردی ښکاري او دخپل سرخولۍ هم دبل گڼي که ښه فکر وکړو مونږ هم لکه دوی له خپل ځان سره په جگړه اخته یو او په همدغسې شیانو پسې هڅه کوو خودومره فرق شته چې دوی ته خپل شی هم دبل ښکاري او مونږ د نوروما ل هم خپل گڼو، دوی په ورنې کې کلک تړلی وي سره له دې لاس اوپښې خوزوي او خپل ځان خلاصوي مگر مونږ یې تړلو هم هیڅ حرکت نه کوو او ځای په ځای پراته یو. هو! مونږ او واړه دومره ډیر فرق نلرو که مونږ هم لکه دوی د خپل ځان او وطن لپاره څه کارنشو کولی یواړه یو او یا ویده.

هو! خوب هم یوعجیب کیفیت دی. یوه شپه چې زه په درانه خوب ویده وم او تندې راباندې ډیره غلبه کړې وه نومما به لوی لوی سیندونه او ولې لیدلې اوهر ساعت به مې اوبه څښلې خومړیدم به نه اوتنده به مې نه ماتیدله، کله به مې په لویو ډنډو کې لمبل او کله به مې په لوی سیندکې غوتې وهلې، مگر له خوبه راپاڅیدم لاس مې هم لوند نه و او سخت تری وم.

دویدو قومو نو ټول کارونه به البته همدغه شان وي چې هیڅ نتیجه به نلري، دوی به گمان کوي چې مونږ کارکوو او گرزو مگر په حقیقت کې به ځای په ځای پراته وي او هیڅ به یې نه وي کړی.

خوبونه هم ټول یو راز نه دي ځنې خلک ویده دي او په خوب کې خبرې کوي، بعضې لا داسې هم وي چې له ځایه پاڅیږي او گرزوي مگر وینې نه وي. دچا خوب ډیر زیات او دروند وي چې په چپغو هم نه راوینسیري او ځینې کسان په یوه نري گنگوسي وینې شي، نو وینسول که څه هم دوینسونکی کاردی مگر دویدو حال پکې ډیر تاثیر لري همدغه سبب دی چې دیوه ځای شاعران ډیر ژر خپل قام وینسولی شي او دبل ځای شاعران دا افتخار نشي گټلی او دشورنارې یې دهواپه امواجوکې یې فایده ورکیري.

وینسول هم ډیر اقسام لري سړی ټول خلک په یوشان نه وینسوي، کشرانو ته سړی نارې وهي اوبنوروي یې مگر ځینې کسان په چاپې کولو او کښمنداڼو بیدار یږي. پدې عصر کې چې وینتوب ترهرڅه ضرور دی باید هیڅوک ویده پاتې نشي، هرڅوک که دخپلو خواخوږو په نارو نه وینسیري نودښمنان یې دبرچوپه څوکو وینسوي، اوهسې یې نه پریردي، نو باید وینې شومگر داسې وینې نه لکه واړه هلکان چې له یوه خوبه راپاڅیدلي او په بل شان خوب کې پراته دي. لاس اوپښې بنورول ضرور دي خوداسې نه چې سړی د وړانگو په نیولو خپل وخت تیر کړي، وړانکې هم سړی نیولی شي او پوره استفاده ورځینې کیږي مگر هله چې سړی پوره وینې وي او دزره سترگې یې هم غړولی وي.

لوئیدل او جدیت

لکه چې دباغ بوتې اونیالکې ورځ په ورځ لوئیرې او وده کوي همدغه شان انسانان هم د رشد او تکامل لورته روان دي، مگر هېڅوک دا مسیر په سترگو نشي لیدلی او هره شېبه یې په تفاوت نه پوهیږي، کله چې نباتات له مخکې نوي راجگ شي له خاوروسره برابروي او ښه لانه لیدل کیږي.

مگر څه موده وروسته ښایسته ډیرلوی شوي وي او ښه وده یې کړي وي، دا لویوالی یوځل نه پېښیږي بلکې له ابتدا ځنې په یوه داسې تدریجي صورت جاري وي چې څوک یې هر ه ورځ فرق نشي محسوس کولی مگر هېڅوک ورځنې انکار هم نشي کولی، دنیا هم له خپلو ټولو موجوداتو سره همدغه شان د ترقی په لور روانه ده که څه هم مونږ پکې پټې سترگې پراته یواو حرکت یې نه وینو دغه نشو و نما چه په کائناتو کې په طبیعي صورت جریان لري او هېڅوک یې مخه نشي نیولی کله کله دبعضې عواملو په اثر کې له طبیعي حاله وزی او تغیر پکې پېښیږي.

هو! انسان دا اقتدار لري چې د طبیعت سپرد خپل تدبیر په مرسته گړندی کړي او پخپله روزنه او زیار یو باغ ډیر ژر سمسور کاندې دانسان جدیت او فعالیت هم په حقیقت کې همدغه معنی لري چې دی له طبیعت سره یو لاس شي او خپل تاثیر څرگند وښيي.

کله کله سړي پدې راز بحثونو کې له ځینو کسانو اوري چې په هر کار کې اعتدال ښه دی او ډیره بېره ښه نه ده. هو! اعتدال ښه دی او په هیڅ کار کې دومره بېره نه ده په کار چې سړی پخوا له فکر کولو یوه کار ته ملاوتېږي او داسې منډې پکې ووهي چې په یوه شېبه کې ځان دومره ستومانه کړي چې بیا دوه ساعته ځای پرځای پروت وي او د حرکت نه وي مگر داسې هم باید ونشي چې سړی اعتدال د ځان لپاره پلمه کړي او ټول کارونه طبیعي جریان ته وسپاري. وگورئ! اوسپنه یانور فلزات پس له ډیرو قرونو او پېړیو دیوه مناسب حرارت او طبیعي تحول په اثر کې د اصلاحیت پیدا کوي چې بعضې الات او اسبابونه ورځنې جوړشي، مگر کوم وخت چې صناعتی فابریکو او دانسان لاس ته راوړسېږي ډیر ژر هر راز تحولات قبلوي او دانسان جدیت او فعالیت ته ځان تسلیموي.

نو د طبیعت سپر همیشه پداسې طور جاري وي چې لیدل کیږي نه مگر دانسان د فعالیت اغیزه ښکاره او څرگند وي. په هرځای او هر مملکت کې چې د جدیت څرخونه په بېره چلیږي هلته په ټولو شعبو کې ښکاره پېشرفت لیدل کیږي او ورځ په ورځ په کارونو کې تفاوت محسوس کیږي نو باید هر سړی دخپل جدیت او فعالیت له مخې هر راز موانع لرې کړي او مخ وړاندې لاړشي، پدې لار کې که سړي ته هر څومره پیچومي مخې ته راشي باید سترگې یې ورته سپینې نشي او اسانه یې وگڼي.

سړی که په یوه قوي زړه او د امکان په سترگه هرشي ته گوري هغه ته ډیر موانع نه پېښیږي او څه شی یې مخه نشي نیولی، مگر هغه کسان چې ضعیف النفس دي هغوی پخپله ځانته موانع پیدا کوي او دومره اهمیت ورکوي چه د اقدام تصور هم نشي کولی. ډیر خلک یوازې د همدې لامله چې یو کار ورځینې خراب نشي هیڅ کار ته زړه نه ښه کوي اوله هرشي ځنې ډډه کوي، زما په خیال دغه راز ذهني موانع له ټولو موانعو ځنې ډیر تاثیر لري، څوک چې له خپل پېشرف سره مینه او علاقه لري هغه باید دا راز فکرونه بیخي له ځانه لرې کړي او خپل هغه حرکت چې دده د نقصان اوتوان موجب کیږي هم له سکونه ښه وگڼي.

سړی باید په لوی لاس خپل ځان یابل ته ضرر ونه رسوي مگر له موهوم ضرر ځنې هم دومره ونه ډارشي چې هیڅ کار ته لاس وړاندې نکړي او لاس ترزنې ناست وي.

انسان ډيرو زيانو او تاوانو ځيني يوه ډيره قيمتي اومهغه فايده اخلي چې هغه تجربه ده، څوک چې د ژوندون په حقيقي مفهوم پوهيدلى وي چې حيات به له حرکت او جدیت ځينې بل شی نه دی او دا هم ورته معلومه وي چې د دنیا ټول ژوندي شيان د همدغه ورزش په مرسته قوت او طاقت مومي هغه هيڅکله په ځای کښي ناسته نه قبلوي.

وگورئ! کوچنيان او واړه دخپل پور او څخيدلو په ذريعه خپل غړي قوي کوي او په سکون نه راضي کيږي. داځکه چې د حيات له قانونه خپل سر نه غړوي او که هر څومره پخپلو حرکتو کې تکليف وويني او هر ساعت پرمخه ولويږي بيا راپاڅيږي او پخپلو پښو دريږي، داگريزده او بنوريده دوى خپل کارگني او هيڅکله له خپلې مور يا پلار ځينې پکې مرسته نه غواړي.

هرڅوک چې غواړي له خاورو ځينې خپل سر را هسک کړي او پورته شي يا په بل عبارت د بلې ورځې لپاره ځان قوي کړي هغه بايد له دغسې پرزېدلو او وليدو و نه ډار شي او نه په دا راز واقعاتو چې د حيات په لاره کې هر چاته پښيږي دومره متاثر شي چې له هرڅه لاس واخلي او په هسې کښي ناستو راضي شي.

نواعدا ل پسندې بايد زمونږ د پياوړو ملگرو د جدیت او فعاليت سیر ورو نکړی شي او نه بايد د احتياط نوم په دوى دومره اغيزه وکړي چې غړي يې بيخې سست شي او هيڅ ونکړي ځکه چې احتياط دېته نه وايي چې سړی هيڅ نه کوي او نه اعتدا ل دغه شی دی لکه چې بعضې خلکو دخپلو داسې حرکتو لپاره نوم کړی چې په سترگونه ليدل کيږي او نه يې چاته تاثير معلوميږي.

کوم قومونه چې د ترقۍ په لار کې له نورو ځينې وړاندې او دمخه دي که هغوى د اعتدا ل په نامه خپل سیر لږ څه وروکوي او په وقارو متانت د تکامل سیر قطع کوي ورته بنايى مگر يوداسې قام چې له نورو ځينې بيرته پاتې وي هغوى بايد له منډو کار واخلي او په نورو پسې ځان ورسوي.

پوره ژوندون

دغه شپې او ورځې چې زمانه او وخت بلل کيږي دنړۍ پرټولو موجوداتو باندې راځي او تيريري، مگر کوم تاثير چې په حيواناتو کې کوي هغه د صحرا په کاڼو کې نشي کولی.

زمانه او وخت دباغ په ونواو بوټو خزان او بهار راوړي چې بعضې بوټي ورکوي او بعضې نوي پيدا کوي، همدغه شان په حيواناتو کې زړښت اوځواني، قوت او ضعت پېښوي مگر د بيديا کاڼي که هر څومره وخت ورباندې تير شي هماغه شان وي، د پسرلي نسيم او د مني بادونه پکې هيڅ توپير نه ښکاره کوي، نووېلي شو چې عصر او زمانه په ژوند يو شيانو کې تاثير کوي او ژوندون هم د زمانې تاثير قبلولو ته وايي.

هوا زمانه او عصر په ژونديو شيانو کې دهرشي د احساس په اندازه اغيزه او عمل کوي او په هغه ځمکه کې ښايسته او ميوه داره بوټي زرغونوي چې هلته د حيات ماده او ژوندي ذرات موجود وي، په شنډه محکه او وچ ډگر کې هېڅکله هغه تاثير نشي کولی چې په باغ او بڼ کې يې کوي همدرانکه کوم تاثيرات چې زمانه او وخت دانسانانو په ډله او ټولگي کې لري هغه دغرو او رغوبه حيواناتو کې نلري، نووېلي شو چې انسان د زمانې له تاثيره نسبت ټولوموجوداتو ته زياته استفاده کوي او لکه څنگه چې زمان په ده کې تاثير او عمل کوي، دی هم په زمان کې عمل او اغيزه کوي، همدغه انسان دی چې دده په افعالو او اعمالو يو عصر له بل ځنې بيليري او دده په شاهکار يو قرن په بل باندې افتخار اوسرلويي کوي.

زمانه ځي او تيريري مگر دانسان اعمال او افعال له ځانه سره داسې نشي وړي چې دخلکو هير شي او دچاله ياده واوړي، زمانه دا کولی شي چې انسان له ځان سره ملگری کړي او له دې نړۍ څخه يې بوزي يا په بل عبارت دده وجود خاورې کړي، مگر دده بڼه نوم او بڼه عمل هېڅکله او په هيڅ شان نشي محوکولی.

ښايي چې بعضې کسانوته د بڼه عمل په نسبت دا سودا پيداشي چې مونږ بڼه عمل څه شي ته وايو؟ او زموږ مقصد پدې ټکي کې څه شی دی؟

ددې پوښتنې ځواب به همدومره لنډ او اسانه بڼه وي: هر کار چې دنورو انسانانو په خیر اوفايده تماميږي او خلکو ته يې فايده رسيري هغه بڼه عمل او بڼه کار دی.

زموږ دا لنډ عبارت البته هر راز مادي او معنوي امور چې دبشریت په فايده باندې تما ميږي د بڼه عمل په نامه خلکو ته معرفي کولی شي، همدغه بڼه عمل دی چې دبشر په تهذيب او تمدن کې لويه برخه لري چې بايد زمان او مکان ورباندې فخر اولويي وکړي.

دغه راز بڼه عمل که هر څوک پخپلو سوانحو کې لري هغه به اخرت کې هم دده په مخ کې لکه د جنت ښکلې او کلالۍ حوره کرزي او دی به ورځنې خوند او حظ اخلي. زموږ دا بحث د ژوندون په شاوخوا کې دی او هغه انسان ورباندې ستايو چې دغه راز بڼه عملونه ورځنې پخپل عصر او زمانه کې وليدل شي. موږ مخکې وويل چې ژوندون د زمانې تاثير قبلولو ته وايي مگر داد حیواني او نباتي ژوندون تعريف دی چې دانساني ژوندون په نسبت نيمگړی او ناقص معلوميږي. موږ هغه انسان په انساني ژوندون باندې ستايو چه هغه هم د زمانې عمل او تاثير قبلوي او هم پخپله په نورو شيانو کې اغيزه او عمل کوي موږ هېڅکله هغه قوم يا هغه ملت ژوندی نشو بللی چې زمان ورباندې راځي او تيريري او دوی پکې هيڅ نه کوي.

دغسې عمر يا شپې او ورځې خو په حيواناتو او باغ و بڼ باندې هم تيريري چې هغوی ورځنې استفاده کوي او لوييري مگر دغه لوئیده د دوی کار او عمل نه بلل کيږي ځکه چې دوی يوازې د زمانې تاثير قبلوي او پخپله څه نه کوي.

مور غواړو چې انسان پداسې حیات او ژوندون وساتو چې له ده سره وړ او مناسب وي انسان باید په دیناکې داسې ژوندون وکړي چې دنورو په ژوندون کې هم برخه واخلي او خپل قرن ژوندی کړي.

ددنیا لوی مصلحین او لارښوونکي، لور او نوموړي فیلسوفان چې د بشریت کاروان یې د جهالت په توره شپه کې یې په سمه لار روان کړی دی او د جهالت په توره شپه کې یې لکه داسمان خلیدونکي ستوري هرچاته لوری او لودن ښودلی دی چې د بشر د مادي او معنوي حیات د دوئ مرهون دی او تراوسه پورې د دوئ په نامه په دیناکې ژوندي دي همدوئ د انساني ژوندون مثالونه اوبښې ښې نمونې دي چې په لور او تام حیات ستایل کيږي.

دا راز حیات نه د زمانې سیلاب وړلی شي او نه یې قرمونه او عصرونه په اثر و باندې خاورې اړولی شي، دا راز ژوندون دومره قدر او قیمت لري چې زمان او مکان ورباندې ویاړي او د مخکې پله په همدغسې کسانو باندې درنه او سنگینه ده چې پرښتې ورته دلهر اوسپورمې ډیوه په لاس ولاړې دي او نندراږه یې کوي.

مور غواړو چې انسان خپله اندازه او خپل استعداد په نظر کې ونیسي او ځانته هغسې ژوندون غوره کړي یعنې هیڅکله په یو داسې ټیټ او ناوړه حیات چې حیوانات او نباتات یې هم لري راضي نشي.

حیات او ژوندون ځانته مدارج او مراتب لري چې مور یې دلته په نباتي، حیواني اونساني ژوندون ستایو چې نباتي حیات یې شعوره او حیواني حیات ته شعوري ژوندون ویل کيږي. هرکله چې انسان له شعوره ورتیر د عقل او فکر خاوند هم دی باید د ده حیات او ژوندون هم لکه فانوس د علم او پوهې په رڼا ښایسته او روښانه وي چې د زمانې په حال تاثیر وکړي شي او تیاره یې په رڼا بدله کړي، همدغه حیات چې هم د زمانې تاثیر قبلوي او هم پخپله په زمانه کې تاثیر کول دي کامل او پوره حیات بلل کيږي چې دانسان لپاره مناسب دی. که مور غور وکړو دمخکې دنورو موجوداتو ژوندون هم په حقیقت کې دانسان په حیات پورې تړلی دی که دانسان حیاتي فعالیتونه نه وي، د حیات او ژوندون ماده به دمخکې له مخه که بیخي ورکه نشي نو دومره خوبه کمه شي چې له دې وخت سره هیڅ نسبت پیدانکړي، نوانسان باید لکه لمر یو با حرارته او روښانه ژوندون ولري چې دده په تاثیر دمخکې دمخ ټول شيان وروزل شي او وده وکړي. هو! انسان باید لکه لمر داسې وي چې دده په تلو دمخکې نیمه کره د غم او ماتم تورکالي واغوندي او هر څوک دده تگ له دنیا ځنې پوره حس کړي.

د ژوند مقصد

هرسړی چې هرڅه غواړي یا له هر شي سره مینه لري، هماغه شی د ده مقصد او مطلب یا په بله ژبه خواهش او ارزو بلل کيږي، هغه مین او عاشق چې خپلې معشوقې ته رسیدلی او خپله محبوبه یې په داسې خوشحالی په غیږ کې نیولې ده چې بې شرابو مست او مدهوش دی یا هغه څوک چې شپه او ورځ یې دشهرت دگټلو او اعتبار پیدا کولو لپاره یوه کړی او لوړې رتبې ته رسیدلی دی، همدارنګه هغه د علم او عرفان د ډیوې پټنګ چې د جهالت په توره شپه یې ځان دمعرفت رڼا ته رسولی دی او له هر چا ځنې خپل ځان مسعود کني د اټول په حقیقت کې یې له دېنه چې خپل مقصد ته رسیدلي دي بل مفهوم نلري.

نو د دنیا هره خوشحالی یوه گرانه او قیمتي مرغله ده چې دمقصد په لمن کې موندل کيږي.

دنیا په حقیقت کې یو نندارتون دی چې انسان ته هر راز ښکلي او ښایسته شيان ورنښي چې هر څوک له خپل ذوق او خواهش سره سم یوه شي پسې هڅه وکړي او ځان ورورسوي، بلکې انسان لاڅه چې حیوانات او د هوا مرغان یې هم هسې نه دي پرې ایښي بورا یې دگل په گلابیو پانو مین کړی او دپټنګ په زړه کې یې دشمع دمحبت ډیوه بله کړیده

نو چې سړی خپلې سترګې ښې وغړوي او هر طرف ته ښه په ځیر ځیر وګوري هر شی او هر څه دخپل مطلب او مقصد لپاره زیار باسي او په هر شواخون چې وي ځان وررسوی نو بیا ویلی شو چې ژوندون په حقیقت کې د خپل مقصد لپاره حرکت او جدیت دی. خوشحالی. یا سعادت هم د مقصد په رسیدلو یا دمقصد دپاره په زیار ایستلو کې دی بلکې هغه کسان چې خپل مقصد ته لانه دي رسیدلي او په لاره کې دي دهنوی خوشحالتیا لایوبل شان کیف لري چې په کامیابی کې نه پیدا کيږي.

مونږ مخکې وویل چې ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد او مطلب لپاره وي ځکه چې هر حرکت او ژوندون سند او دلیل نشي کیدی، هغه ګټه چې څوک یې له غره ورغړوي او په ډیره ډیره مخ ښکته راځي یا هغه خزان وهلی پانه چې د مني بادېې له ونې بیله کړي او یوه خوا بله خوا یې وري دا هم حرکت دی خو ژوندون ورته نه ویل کيږي، همدارنګه موټر، بایسکل، طیاره او داسې نور چې دبل مقصد لپاره په حرکت کې دي او پخپله کوم مقصد نلري ژوندي نه بلل کيږي.

مور دلته په مطلق حرکت کې بحث نه کوو اونه مطلق حیات زمونږ دبحث موضوع ده، زموږ غرض انساني ژوندون او انساني حرکت دی چې عالي یا حقيقي حیات ورته ویل کيږي.

نو هرانسان چې په هغه کې دغه راز حرکت نه وي هغه ژوندوی. نه بلل کيږي مګر په حیواني ژوندون ورته قایلیدی شو. دانسان حرکت دحقيقي ژوندون ښه نه ده هغه انسان چې ګوزنډ وهلی دی او شپه او ورځ په حرکت دی یاد سړو له لاسه او دچا له ډاره لکه پانه ریږي دا هم حرکت دی خو دمقصد دپاره نه، همدارنګه هغه څوک چې پټې سترګې پروت دی او په ویدو یوه خوا بله خوا لاس اچوي یا ډډه په ډډه اوږي را اوږي دا هم حرکت دی مګر داسې ناقص حرکات دحقيقي او انساني ژوندون دلیل نشي کیدی مونږ هغه انسان ته په حقيقي ژوندون قایلیدی شو چې په خلاصو سترګو پخپله اراده او مینه دخپل مقصد، خپل ملت او خپل وطن لپاره کار او حرکت کوي او که داسې نه وي نو ددغسې کسانو مرګ او ژوند څه فرق نلري ځکه چې د دغسې کسانو حیات او ژوندون بې له خوراکه بله هیڅ نتیجه نلري، او په دې هر څوک پوهیږي چې ژوندون ددې د پاره نه دی چه سړی یې یوازې په خوب او خوراک تیر کړي او تش د ژوندون په نامه خوشحال وي ځکه چې دا راز ژوندون دحیواناتو په برخه رسیدلی دی چې باید انسان هیڅکله ورباندې خوشحاله نشي.

زموږ له دې تیر بحث ځنې به دا څرګنده شوی وي چې زموږ مقصد په دې ویناکې دحقيقي او انساني ژوندون تعریف او ښودنه ده چې دهر چا ورته پام شي او پیدایې کړي نو بیا د نتیجه په ډول وایو چې حقيقي یا انساني ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد لپاره وي او هر څومره چې دسړي مقصد لوړ اوبښه وي هغومره یې ژوندون هم ښه او د ستایلو وړ وي.

که دیو سړي مقصد له خپل شخصي مفاد ځنې لوړ او پورته وي یعنې یوازې دخپل ځان په غم نه وي اخته او د اجتماعي سعادت لپاره هم زیار باسي البته ددې سړي ژوندون او حیات ډیر قدر اوقیمت لري چې باید هر څوک یې وستایي او ورباندې خوشحاله وي ځکه چې حیات دمقصد حاصلو لو وسیله ده او قیمت هم دمقصد په اعتبار ټاکل کيږي مګر دا هم باید ووايو چې لوړ او ښه مقصد هر څوک دځان لپاره نشي ټاکلی اونه د هر چا سترګې ورباندې ښلي، ځکه چې هر څوک دخپلې پوهې او خپل فکر په اندازه یوشی خوبسوي چې هغه یې مقصد بلل کيږي نوهر څومره چې دیوه سړي تعلیم لوړ وي او تربیه یې ښه وي او په هره اندازه چې د چابصیرت او بصارت زیات وي هماغومره یې مقصد هم ښه او عالي وي نو مونږ هیڅکله له یوه داسې سړي چې هغه دانفرادي حیات له دایرې ځنې دباندې نه وي وتلی او داجتماعي حیات تصور هم نشي کولی دا امید نشو کولی چې هغه دې یو اجتماعي مقصد ولري اودهغه مقصد لپاره دې زیار وباسي نو زموږ د پوهانو او لیکوالو دا وظیفه ده چې خلکو ته لوړ او عالي مقاصد وروښيي اوله اجتماعي حیات سره یې اشنا کړي یعنې دلورو مقاصدو محاسن او ښکېنې ورته پوره ښکاره کړي چې هر څوک په ډیره مینه او محبت دیوه

بڼه اولور مقصد په لور روان شي او دومره شوق ورسره ولري چې هيڅکله ستړی او ستومانه نشي اونه يې هيڅ راز تکليف او زحمت مخه ونيولی شي.

هو! دپوهانو په برخه له اولې ورځې همدغه وظيفه رسيدلې ده چې دخلکو له سترگو د جهالت پردې لري کړي او له درانه خوبه يې را جک کاندې چه هر څوک د خپل حيات او ژوند دپاره حرکت وکړي اوله دغو شپو او ورځو چې په هرچاباندې تيريري استفاده وکړي حکه چې زمانه او وخت په حقيقت کې لکه يو بحر داسې دی چې هر څوک ورځنې دخپل مقصد په اندازه استفاده وکړي څوک ورځنې بنایسته او قيمتي مرغلرې راوړی او څوک پکې يوازې کبان نيسي بعضې لا داسې هم وي چې بې له اوبو څښلو نوره استفاده نه کوي.

مور بايد د زمانې له دريا به پوره استفاده وکړو او په قيمتي مرغلو پسې لاس وگرزوو.

زموږ ښاغلي اوپوه ادیبان بايدلکه دپښتو اوپښتونولۍ حامي خوشحالخان خټک خلکو ته دسعي جدوجهد درس پدې ډول ورکړي.

که غوتی پسې وهي په لاس به درشي
چا وي داچې په درباب کې گوهرنشته

دا راز صحيح افکار که د چاپه مغزو کې ځای ونيسي او يقين پيدا کړي چې په سعيه او کوشش، جدو جهد هر راز مطلب حاصليري اوسړی پخپل زيار و زحمت له وخت او زمانې ځنې هرډول مادي او معنوي استفاده کولی شي هغه هيڅکله محروم نه پاتې کيږي او هرو مرو دزمانې له ډک دريا به خپل مقصد او د مراد گوهر لاس ته راوستلی شي.

گڼل

شپه ده او داسمان ځلیدونکي ستوري درگرده سترگکونه وهي زه پورته پاس په اسمان کې د سپورمۍ او ستورو ننداره کوم يو بل هلک چې دیوه لوی ډنډ په غاړه ناست دی هماغه سپورمۍ او رپرديدونکي ستوري په رڼو او بوکی ډيرښکته دمخکې په تل کې ويني. وگورئ! دانسانانو نظر څومره توپيرلري چې يوشی په يوه وخت کې څوک پاس پخپل سرويني او څوک يې ټيټ په مخکې مومي همدغه يوه رڼا ده چې هم پورته په شنه اسمان کې او هم ښکته په مخکې کې ترسترگو کيږي. نه همدغه يوشين ډنډ دی چې هم پاس په سر ولاړ دی او هم ترپښو لاندې ليدل کيږي، مگر که سړی لږ څه د شپږو جهاتو او خواو له قیده ځان خلاص کړي او دخپلو اعتباراتو له دايرې ځنې بهرشي نو بيا دحقيقت په لويه اولايتناهي فضا کې لوری او لودن ورکوي او خپل ځان هم ورځنې ورکيږي.

نو انسان په حقيقت کې تل دخپل اعتبار او گمان په نړی کې ژوند کوي او هر څه په هغه جامه کې ويني چې دی يې وراغوندي.

هو! دنيا ټيټوالی اوپورته والی زموږ سترگو او اعتبار پيدا کړیدی او داسره اوشنه رنکونه زموږ د دوو سترگو مولود گڼل کيږي که زموږ اعتبار او گڼل څه قيمت ونلري سره اوسپين زير او گليټ څه توپير نلري.

مورته خپل گمان بعضې واړه شيان غټوي او بعضې غټ شيان راته واړه ښکاره کوي، د هرکار گرانټيا او اسانتيا زموږ په لاس کې ده او دهرشي قيمت او اهميت زموږ په اعتبار او گڼلو پورې اړه لري.

همدغه زموږ گڼل او اعتبار په هر څه کې تاثیر کوي او په دنيا کې نوي دودونه او ذهنيونه پيدا کوي.

همدغه شی دی چې کله انسان له یوموهوم شکل ځنې وپروي او کله یې د توپ خولې ته د حملې لپاره تیاروي، د انسان کمان او اعتبار یوداسې طلسم دی چې که دی یې پخپله مات نکړي هیڅوک یې نشي ماتولی. نوهرقام او هرملت ترهغه وخته لور او غښتلی وی چې پخپل ځان وپسا او اعتماد لري او هرکله چې خپل ځان ضعیف وگڼي نوبیا یې هیڅکله پښې نه ټینګیري اونه دسیالۍ په میدان کې پخپلو پښو دریدلی شي. همدغه سبب دی چې نن دهرملت پوه او پیاوړی واکدارن خپل ملت ته دغورملي او اعتماد بنس د رس ورکوي او په دغه راز تلقیناتو پکې یو قوي زړه پیدا کوي چې بعضې ور ځنې په خودۍ باندې تعبیر کوي او دملتو په لوړوالي او ارتقا کې زښت ډیر تاثیر او اغیزه لري او اجتماعي پوهان یې خورا ډیر ستایي ځکه چې حقیقت تریوې اندازې زموږ دا اعتبار او نظر په واک دی او لوړوالی یا ټیټوالی هم زموږ په لیدو پورې اړه لري. هوا همدغه انسان دی چې کله حقایق باطلوي او کله دخپل لاس په بتانو خپل ځان غولوي، همدغه انسان دی چې کله سومنات ماتوي او کله یې پخپله جوړوي، همدغه انسان دی چې کله ددین او شریعت له دایرې اوزي او کله د عرف او عادت په لومه کې داسې نښلي چې هیڅکله ځان نشي خلاصولی. هوا انسان کله د لاس غوټه په خوله خلاصوي او اسانه کار ځانته گرانوي. کله ډیر مشکل او گران کارونه اسان شمیري او دخپل کمان په مرسته یې په اسانه سرته رسوي، نوویلی شو چې د انسان خپل کمان دده په حق کې منلی او صحیح حقیقت دی او که یو ځل پخپل کمان بد کمان شو نو بیا په هیڅ ځای کې حقیقت نشي پیدا کولی او پخپل وجود هم نه قابلیږي. نو څومره به ښه وي چې زموږ اوستاسې گمانونه ښه وي.

زړه او سترگې

کله یوشی په سترگو کې ښه ښکاره شي او په زړه کې ځای ونیسي او کله زړه یوشی سترگو ته ښه ښکاره کوي. د سترگو کار له ښایست سره دی او د زړه له مینې او محبت سره، کله مینه د ښایست په اثر کې پیداشي او کله د مینې په سبب سړي ته یوشی ښایسته او کلالی ښکاري. بعضې خلک دي چې زړه یې په سترگو کې دی او بعضې په زړه کې سترگې لري، ډیر ځله د سترگې غولېږي او لکه ورکی هلک په یوه ښایسته مار خپل زړه بایلی لکه د هومرغه شنه پټي ته راښکته کیږي او د څو دانو لپاره ځان په لومه کې نښلوي مگر د زړه سترگې په داسې شیانو نه غولېږي او هرشي کې دنقص او مفاد ډیر واړه ذرات ویني، یوازې ظاهري ښکلیتوب او داسې کلالیتوب نه خوښوي چې عاقبت او نتیجه یې ښه نه وي دغه د سترگې چې دلمر او سپورمۍ په رڼا کې یوشی او بل شی ویني هر څوک لري، مگر ډیر لږ خلک دي چې د زړه په سترگو څه شی لیدلی شي ځکه چې داسترگې د علم او عرفان رڼا غواړي او بې له دغې رڼا هیڅ نه ویني او ورباندې تور تم وي. کله کله سره د علم له رڼا هم داسترگې څه نه ویني ځکه چې بعضې داسې پردې ورباندې پرتې وي چې بې د هغو له پریکولو هیڅ کار ور ځنې نه اخیستل کیږي، د پردې زیاتره د تقلید په سبب پیداشویدی. یا د اوهامو او خرافاتو گډاو غبار پیدا کړی وي چې علم یې هم علاج نشي کولی. داسترگې د انسان هغه پټ استعداد دی چې په مختلفو نومونو لکه عقل، بصیرت، فکر او داسې نور ور ځنې تعبیر کیږي. او انسان ورباندې له نورو حیواناتو پیژندل کیږي، انسان باید ارومرو خپلې دغه سترگې وغړوي، او کار ور ځنې واخلي. سترگې پټول چې د پښتنو په محاوره کې لوی عیب دی هغه د همدغو سترگو پټول او حقیقت ته نه کتل دي. کوم ضعف یا عیب که په دغو سترگو کې وي هغه باید حتماً اصلاح شي ځکه چې تر هر څه دمخه دغه علاج ضرور اولازم دی.

که داسترکې روغې نه وي دعلم رڼا هيڅ اوبې فايدې ده لکه چې يوه وړانده ته دلمر پلوشې هېڅ دي. څوک چې داسترکې نلري هغه لکه بناپيرک دعلم له رڼا تښتي او ځان ورنه پتوي يالکه هغه بوتی چې دلمر رڼا ورباندې بده کليږي او په سيوري کې ښه وده کوي دی هم په تورتم اوتياره کې خوښ او خوشحاله وي. چا چې دزره له سترگو کار اخيستي او په همدغه نظريې دنيا ته کتلي هغوی دنيا په صحنه کې ډيرشيان ليدلي اوهرڅه يې پخپله لمن کې راغونډ کړي دي ځکه چې د دې سترگو مخه هيڅ شی نشي نيولی او تر ډيرو لري ځايو پورې رسيږي که انسان له دې سترگو کارواخلي او داسترکې وروزي نو خپل وړاندې وروسته حال و مال تريوي اندازې ويني اوخپل ښه او بد ترهغه حده چې دبشر لاس رسيږي سنجولی شي. څوک چې داسترکې لري هغه له هغو شيانو چې مور ته عادي معلوميږي ښه لورمطالب معلومولی شي او ديوې منې له لويدلو ځنې دمخکې قوه جاذبه معلوموي، دداسې کسانو په نظرکې دونې يوه شنه پاڼه دمعرفت دفتر او کتاب وي چې ډير حقايق پکې ويني اوبه نتايج ورځنې اخلي.

زه دې پيژنم

که ته سل ځله ځان راته په بل څير وښي اوخپله جامه بدله کړي زه دې پيژنم اوپخپل زړه کې ستا حقيقت ته په څير څيرگورم. ستا خوښه چې ځان هرڅنگه ښکاره کوي او پخپل ظاهري وضعيت کې هرڅه تغير کوي مگرپدې پوه شه چې نه به دچا په ادارک او بصيرت پرده وغوروي او نه به خپل حقيقت بدل کړي. لکه چې يو مين خپله لیلی په لوی ټولکي کې پيژني يا لکه يو حقيقت ليدونکی چې ريا کار زاهد ترسپين څادر لاندې ويني چې داڅوک دی اوڅه کوي، همدغه شان ته هم هيڅکله نه پيږي او زه دې پيژنم. ته پخپله چالاکی خپل ځان بل راز ښکاره کوي او زه هم ستا په مخکې څه نه وایم مگر په زړه کې پوهيږم چې ته څوک يې؟ ته پدې پوه شه چه ښه لباس، ښه وينا، ښه شهرت، عزت او اعتبار همدارنگه يو هسک او جک مقام ته ختل هيڅکله دسړي معنوي معيار نشي لورولی که څه هم دځينو په نظرکې لور ښکاري، ته پدې پوه شه چې که خلک ستاله ظاهري حاله متاثر کيږي او تا بيموجه ستايي داستاينه تاته هيڅ فايدې نشي رسولی اونه ستا په حقيقت کې څه تغير او تحول پېښوي.

هوا! که يې سل ځله څوک لعل لعل بولي په ستايلو به لعل نشي کوتي لال

لکه چه يو غمجن سړی پخپله مصنوعي خوشحالی ځان نشي خوشحالوی همدغه شان ټول ظواهر د حقيقت په تبديل کې بې دخله اوبې تاثيره دي.

يوټيټ سړی که دغره سر او جک ځای ته وځي هغه ته هرڅه ټيټ ښکاري مگر دی هم ټيټ وي او په حقيقت کې هيڅ نه وي لور شوی.

نو دا راز لوروالی بې له دېنه چې د سړي په نظرکې نورټيټ ښکاره کړي او غروربيداکړي بله فايدې نلري.

هوا! دا راز لوروالی سړی له نوروخلکو ځنې لري کوي او لوبوي يې نه!

حقيقت

لکه چې کله کله سړي ته خپله واهمه په توره شپه کې بعضې ډارونکي شان پيدا کوي چې هغه يوازې دده په سترگو کې ځاي لري او بل څوک يې نه ويني، دښمنان او معاندین هم بعضې داسې عیبونه دسړي په شان کې ويني چې نور خلک يې نشي ليدلی او يوازې دهمدوی تخيل پيدا کړی وي، نولکه چې عشق او محبت زموږ سترگې داسې تړي چې دخپل محبوب معائب له محاسنو ځنې نشو بیلولی، حسد او عناد هم زموږ او د حقيقت ترمنځ حایل کيږي او لکه دجهل حجاب ډير حقايق له مور ځنې پټوي يايې په بل رنگ ښکاره کوي.

نونه هغه ستاينه حقيقت لري چې مجنون يې دليلی دسپي کوي او نه هغه عیب چې دښمنان يې په سړي پسې تړي. نو تر څو چې مور خپل ځان دعشق او محبت له پنځو او د عناد او حسد له منکلو خلاص نکړو څنگه به حقيقت ته ورسېږو او په څه شان به دحقيقت په شاوخوا کې ازاد فکر وکړی شو؟

نو ارومرو به يا دعشق او محبت لامله د يوه شي په حق کې خوشبين يو اوبه گمان به ورباندې کوو يا به دنفرت له کبله بدبين يو چې هيڅکله به محاسن نشو ليدلی اوهرشي ته به دبد گمانی په سترگه گورو. په دغه دواړو حالو کې به مور ته خپل گمان حقيقت ښکاري مگر له حقيقت نه به ډير لري يو.

زما په گمان ځنې کسان ډيرزيات غوليدلي دي چې دخپلو عیبو په پلټنه کې خپل دښمنان په حقه گڼي او دا گمان يې کړی چې دښمن لکه ائینه دسړي عیب په رښتياڼي صورت سړي ته ورښيي ځکه چې حسد او عناد ارومرو دښمنانو ذوق او ذايقه دومره خرابوي چې انگبين ورته سکنجين ښکاره شي لکه چې شيدوايي:

گله من يم له حاسده ښه متاع کاندي کاسده
انگبين سکنجين کا په مزه يې تريوجين کا

نوکه مور خپل عیب دښمن په ذوق پيژنو او د حاسدانو ذايقي ته اعتبار ورکوو، ودې شي چې خپل خواږه تروه وگڼو او ددې په ځاي چې ځان اصلاح کړو له ښوځنې بدوته واورو، نويابه هم حقيقت ته نه يورسيدلي او غلیدلي به يو. هرکله که له دغو شيانو مجرد شو او دخپلو احساساتو او اعباراتو له دايرې بهر شو مگر پدې شرط چې دهمدغې بې اعتباري په نړۍ کې پاتې نشو او لوړ مقام پيدا کړو يعنې مايوس نه شو او لا په حقيقت پسې وگرزو ښايي چې هغه وخت موسترگې پخې وي او حقيقت ومومو.

نو زموږ او دحقيقت ترمنځ ډيره لاره ده او هغه وخت ورسېږو چې دجهل له تورتمه و اوزو او د کور کورانه تقليد بوتان مات کړو اوله خپلو هغو نفسي کيفياتو ځنې هم ځان خلاص کړو چه بعضې شيان مور ته ښايسته کوي يا يې بد راته ښکاره وي. اوبرسیره پدې دومره تجربه هم حاصله کړو چې رښتياڼی او غولوونکي رڼا وپيژنو او پدې پوه شو چې داسمان دغه رانه ستوري يالمر اوسپورمی وليدونکي او پريوتونکي دي او يوه بله رڼا شته چې هغه دزړه په سترگو ليدل کيږي او داټول شيان دهماغې رڼا په اثر کې پيدا شويدی، نو حقيقت لکه يوغمی ترلوړو غرو لاندې نه دی اونه لکه دحيات اوبه په تورتم کې ځای لري چې مونږ يې په هيڅ شان ونه ليدلی شو.

بلکه دحقيقت رڼا دومره ځلانده ده چې بعضې نور شيان هم ځلیدونکي ښکاره کوي او مور لکه چې دسپورمی په شپه دسحر او سپورمی رڼان شو بیلولی همدغه شان دحقيقت درڼا امتياز هم نشو کولی که څه هم له هرې خوا يې په مور احاطه کړی او مونږ يې په غيږ کې نيولي يو نو مور هر وخت دحقيقت په رڼا کې يو او هر وخت له خپل فکر او بصيرت سره سم يوشی دحقيقت مثل او نظير يعين حقيقت گڼو لکه يو مين چې کله دغره زرکه او کله دباغ سره دخپلې معشرقي نظير گڼي او دهوسۍ سترگې دليلی سترگې بولي، او ډير ځله لا خپله معشوقه هم په دغه راز نومونو ستايي

اوله حقیقته په لوی لاس حان لري کوي. انسان ته خدای دا استعداد ورکړی چې په حقیقت پسې د دهر له حلقې او دجامعې او محیط له غولې واوړي ترڅوچې حقیقت پیداکړي او یوه ملت ته دهدایت رڼا شي.

دمحبت رڼا

سړی چې دمحبت رانجه په سترگوپورې کړي هغه بیا هرشی په یوه ښه رڼاکې وینې او دهرشي ښه ډډه کوري هو! دا راز خلک هیڅ شي ته دتنقید په سترگه نشي کتلی اونه داعتراض او عیب لټولو افکار ورته پاتې کيږي.

څوک چې دمحبت تراغېزې لاندې راشي هغه لکه بلبل او بورا دکل په یوه پانه خوښ او خوشحال وي او ټول باغ په همدغه یوه پانه کې ویني، هغه هیڅکله د خزان تصور نشي کولی او نه ورته دنیا بې وفا معلومیږي. مینه او محبت هروخت سړي ته د خوشبینې الهام کوي او ښه ښه گمانونه ورته پیداکوي، محبت سړی روند او گنک کړي چې په سترگو عیب لیدلی او په خوله یې ویلی نشي، ځکه چې دهغه زړه لکه یوه پاکه مرغۍ په یوه داسې فضا کې طیران کوي چې هلته دبدگمانۍ گرد او غبار هیڅ نه لیدل کيږي، دمحبت خاوندان هیڅکله لکه منطقیان د چا د دلایلو منطقي ضعف ته نه ملتفت کيږي او نه دچا وینا ورته دسیاست او منافقت له مخې معلومیږي.

هغه هره خبره رښتیا او صدق گڼي او په هیچاکې دغدر، خیانت او فریب علامې نشي لیدلی، مینه ناک خلک هیڅکله لکه فلاسفه دعیب او نقصان ذرات په کائناتو کې نه ویني، لکه هغوی چې دمحبت اوعشق نازک او خوندور کیفیتونه لکه یومین او عاشق نشي حس کولی اوعشق ته مرض یا جنون وايي.

دمحبت لرونکی لکه یوصوفي دمیڼې په رڼاکې حقیقت ته رسیدلی وي او نورخلک د خپلواو هامو او گمانو نو په گرد او غبار کې ورک وي.

که مور له چاسره مینه او محبت لرو هرومرو به دهغه په حق کې خوشبین یو او لکه پتنک چې هیڅکله دشمعې حرارت اوسوزیده نشي حس کولی، مور به هم دخپل محبوب په شاوخوا کې هیڅ عیب نشولیدلی مگرڅوک چې دخپلو دوستانو په حال کې لکه یو مفتش داسې غوراو تعمق کوي او دهغوی دملامتۍ لپاره فراین لټوي هغه که څه هم کله کله حقیقت ته رسیږي ډیرځله به پخپل اجتهاد کې سهوه کيږي او ددې لامله چې په سلو کې یو حل حقیقت ته رسیدلی دی هروخت به خپل فکر صحیح او صایب گڼي.

شعر او ادب

چپه چې او قراره قرارې ده، د سپورمۍ په سپینه رڼا د محکې مخ ښایسته اوروښانه دی. هیڅ طرف زور او زوک نشته او دښې اوله شومه ده. یو ژور لښتی چې په شنه گیاه پټ او پوښلی دی له اوبونه ډک اوغلی روان دی سړی چې داوضعېت کوري گمان کوي چې دا اوبه بې شعوره نه دي چې په عزم او اراده کوم طرف ته ځي.

زه هم په همدغه گمان ورپسې روان شوم اوتلم، څه شیبه وروسته گورم چې په یوه شنه باغ کې گرزم او قدم وهم، پدې باغ کې هر راز بوتې ولاړ دي او دا اوبه چې له ډیرې مودې را ایسې دې باغ ته راغلي دي ددې باغ په شنو پانو، خورو میوو، ښایسته گلانو کې یې حلول کړی داشین بڼ او تازه چمن یې دانسانانو او د هوا د مرغانو د پاره سمسور کړی دی.

دا اوبه کله د تاک په رڼوکې ننوتلي او ډیر خلک یې پخپل خوند مست کړي او د ډیرو نشه یې د بنکوپه پانوزياته کړیده په یوه بوتی کې یې ځان لکه عسل خور کړی او په بل کې یې د سرکې تریوالی پیدا کړی دی.

دا اوبه برسیره پدې چې ددې میوو او کلانو د وجود سبب ګرزیدلی دی په عمران او ابادۍ کې یې هم زیاته برخه اخیستی، ددې باغ دیوال او ګرد چاپیر سرایونه یې سرته رسولی دي، دې او بویوازي دمخکې په منځ تردد نه دی کړی، کله یې چې په زړه کې د همدردی حرارت پیدا شوی د او قیانوس له دریا به راجکې شوي او په وچو میرو یې درحمت څاڅکي ورولي دي، او کله د ګل له پانو هواته هسکې شوې دي.

همدغه اوبه دی (د نوعیت په لحاظ) چې کله رلی ورځنې جوړه شوېده او کله شبنم شویدی، همدغه او به دي چې د ډیرو خلکو تنده یې ماته کړې او له مرګه یې نجات ورکړی دی او کله یې لوی لوی فرعونان غرق کړيدي.

هوا پدې او بوکې هر راز صلاحیت شته چې کله په تیغ کې ځای نیسي او د تورې آب په ځای کوي او کله د ګل په پانو (بنايسته جامه) کې ننوزي د حسن او جمال مظاهره کوي، ځینې وخت لا د صدف زړه کې ځان تریبه کړی او د جوهرې په دکان کې د تجارت بازار تودوي، ښه فکر وکړئ! په دنیا کې بل شی هم شته چې دا ټول کارونه ورځنې واخیستل شي؟ هوا شعر او ادب.

شاعر او عالم

دوه شیه دي چې یوه ته شعر اوبل ته حکمت یا علم وایي، یوه عقلی استدلال او منطقي قیاس د حق او حقیقت اثبات کوي، بل په تخیلي دلایلو اوسحري کیف سړی حقیقت ته رسوي، شعر د عشق او مینې رڼا په زړونو کې پیدا کوي او علم و حکمت د عقل په نور ذهنونه روښانه کوي، دا دوه شیه که څه هم دخپل تعریف په لحاظ سره بیل او جلا دي، مګر لکه اوبه او هوا کله کله یو په بل باندې بدلېږي او دا دواړه زموږ د حیات لپاره ضرور دي.

نوکیدي شي چې شعر حکمت او حکمت شعر شي، لکه چې زموږ اسماني کتاب هم له ځینو اشعارو په حکمت سره تعبیر کړي او په همدغه سبب زموږ ډیر مشاهیر هم د شعرا په تذکره کې راغلي او هم د علم او عرفان بیرغ جګوونکي دي، نوهغه څه چې د شاعر له خولې اوریدل کېږي هغه هم حق او حکمت وي مګر د زړه له سوزه سره لکه چې علامه اقبال وایي:

حق اګرسوزی ندارد حکمت است شعر میګردد چوسوزادل گرفت

نودا باید ومنو چې شعر او حکمت کله لکه د سپورمۍ اوسحر رڼا چې په یوه افق کې جمع کېږي دا دواړه هم په یوه ذهن او دماغ کې یوځای کېږي چې یو بیان هم شعر او هم حکمت ګڼل کېږي او یوسړی هم شاعر او هم عالم یا حکیم کیدی شي. مګر له دې خبرې هم باید سترګې پټې نکړو چې شعري تعبیر او علمي تعبیر ډیر فرق سره لري، علمي تعبیر له هرې خوا په حق او حقیقت احاطه کړې وي او دقیق نکات هم ورځینې نه وي پاتې، مګر شعري تعبیر اوقافیې په محدود دایره کې حقیقت ته یو اشارت کړې وي خو دا اشارت لکه د معشوقو سترګه دومره پریکف او جذاب وي چې له یوه علمي کنفرانس ځنې عمیق او بادوامه تاثیر لري.

علم او حکمت د حقیقت له مخه ټول لباسونه لري کوي او پخپله تشریح او تجزیه د یوې موضوع عروق او شرائین او ټول فقرات بنکاره کوي مگر شعریې پس له تزئین او ارایش ځنې په یوه ښه لباس کې نیم پټ او نیم لوخ ظاهر وي چې هر څوک ورباندې زړه بایلي او پرې مین شي. که مونږ د شاعر خاص لفظ د ادب په عام لفظ بدل کړو نو ادبي تعبیر هم لکه شعري تعبیر داسې وي چې په یوه فلسفي او علمي تحقیق نه وي بنا، بلکې کله کله په علمي لحاظ غلط هم بلل کېږي. څومره دمخه ما په مصري مجلاتو کې یوه جمله د اقتراح په ډول ولیده چې د ښوونو لیکوالو توجه یې ځانته جلب کړې وه او سره له دې چې هر یوه په علمي لحاظ غلطه گڼلې وه، ښه څه یې پکې لیکلي و. جمله دا وه:

عمل څه کوي او مور کومې خواته بیایي د سعادت لورته او که هلاکت ته؟ په دې عبارت کې علم لکه یو قاید داسې ښودل شوی چې مور یې خوزولی یو او چیرته موبیا یې او دا څرگنده ده چې علم دا اقتدار نلري بلکې دیوه موټر یا بیړۍ مثال لري چې مور ورباندې خپل ځان یوځای ته رسوو مگر دا جمله سره له دغه علمي نقصانه پخپله ادبي جاذبه لیکوال مجبوروي چې په دغه موضوع کې څه ولیکي او هر سړی دې خبرې ته ملتفت کړي چه نن د دنیا متمدن او علم لرونکي قومونه له خپل علم او تخنیکي معلوماتو څخه د خپل استهلاک او بربادۍ په لاره کې کار اخلي. نووېلی شو چې اکثره شعري او ادبي تعبیرونه همدغه شان جاذبیت لري او یوې مهمې موضوع ته دخلکو مخه راگرزوي مگر علمي تدقیق پکې نه وي شوی.

هرکله چې مور تریوې اندازې د شعر او حکمت یا علم په ټکو لږه رڼا وغورزوله او دا خبره مو هم لږه څرگنده کړه چې شعر او حکمت څومره بیلوالی او څومره نږدېوالی لري نو اوس راځو د هغې ورځې بحث ته چې د څوکسو پوهانو په مجلس کې د شاعر او عالم په شاوخوا کیده، په هغه ورځ یو عالم چې شعري برخه یې هیڅ نه درلوده شاعرتا په همدومره اهمیت قایلیده چې دلږ ساعت لپاره یو مجلس تودولی شي چې څوکسه یې خواته یوه شیبه راټول شي اوس. ده ویل چې شاعر یو بې ثباته شخص دی چې په یوه اساس باندې نه وي روان او هرساعت یې فکر او حال بدلیږي مگر عالم لکه یو غر په هروخت او هر حال کې ثبات او استقامت لري او دیوه فکر خاوند وي.

لنډه یې دا چې ده عالم ته دا حق ورکاوه چې دیوه قوم مقتداسي او د سعادت لورته یې بوزي مگر شاعرتا په دغه مقام نه وقایل له ده ځنې که څه هم چاپوښتنه ونکړه چې دی څه دلایل لري مگر ښایي چې دده دلیل به همداسې چې د شعر اساس تخیل دی او هغه یو اساسی شی نه دی هر ساعت بدلیږي او بیل رنگ پیدا کوي او د علم اساس هغه یقیني مقدمات او دلایل دي چې عقل یې تزکیه او تصدیق کوي او هره شیبه نه بدلیږي دده دغه وینا د مجلس اکثره خلکو په ښه وایي او حق وایي باندې تلقي کړه مگر زموږ د مجلس یو ښاغلی ملگری له شعر او شاعر ځنې تر یوه حده مدافعه وکړه او یوه بل مشر سړی د فیصلې په ډول وویل چې شعر یو قالب دی ښه او بد، صحیح او غلط هرڅه پکې اچول کېږي نو ښه او بد یې بد دي. مگر هغه چا چې شعر او شاعر ته په کمه سترگه کتل هغه وویل:

هوا! شعريو نیمگړی قالب دی چې حقیقت پکې پوره نه راوړل کېږي. د دې خبرې ځواب خو مور مخکې ورکړ چې شعريو حقیقت پوره نشي راوړلی مگر داسې جذاب اشارت ورکوي چې تاثیر یې له عام بیان او تعبیر ځینې، ډیر زیات او بادوامه وي نو اوس به راشو دې خبرې ته چې ایا دغه فیصله مور منلی شوکه نه؟

له دې فیصلې ځنې څومعلومېږي چې شعر دیوه ظرف حیثیت لري چې دارو او زهر دواړه پکې اچول کېږي او پخپله هیڅ شی نه دی که د فیصله کوونکي غرض همدغه وي مور. هیڅکله دانشو منلی چې شعر لکه یولوبښی وگڼو او نور اهمیت ورنکړو ځکه چې شعر پخپله دوا ده چې دوا یې خاصیت او تاثیر پکې حلول کړی او یوله بله د هیولې او صورت نسبت لري او که کله کله له شعر ځنې یو ضرر ولیدل شي نو دا راز مخالف تاثیر په هره دوا کې کله کله د بعضې موجباتو په سبب لیدل کېږي او علم هم ځینې وختونه د فکري او اجتهادي سهوو په سبب ضرر رسوي نو مور پدې ځای کې هم فیصله کوونکی خپلې فیصلې ته ملتف کوو او هم هغه چا ته چې شعر او شاعر ته په ښه سترگه نه گوري، وایو چې که دی ټول شاعران په نظر کې ونیسي او یو شاعر د تمامو شاعرانو نمونه ونه گڼي دی به د فیلسوفانو او متصرفینو د

عالمانو او حکيمانو په ډله کې ښه ښه شاعران پيدا کړي او دا به ورته معلومه شي چې شاعر هرومرو دغسې بې ثبات اوبې استقامته نه وي لکه ده چې تصور کړی دی، شاعر هم لکه يو ډير لوی سړی يوداسې استقامت لري چې نه يې دزمانې بهارله چټې باسي او نه يې خزان سر راټيټولی شي لکه چې رحمان بابا وايي:

لکه ونه مسقتيم پخپل مکان يم که خزان رابندي راشي که بهار

په شاعرانو کې هم لوی لوی خلک اولکه خوشحال خان خټک دټينگ عزم خاوندان پيدا کيږي چې نه ددښمنانو لښکري او نه دحاسدانو خبرې دده په قوي اوغټ زړه کې څه ويره اوحرکت پيدا کولی شي لکه چې پخپله وايي:

دعالم ډيـرې خبرې ددنيا تـورې لښـکري

زړه مې نه ښـوري لـه خايـه غـر خو هـسې وي که نه

که شاعران يوازې دتخیل خاوندان وای او نور اساسی افکارو يې په ذهن کې خای نه نیولی هيڅکله به لکه اقبال ديوه نصب العين او مستقيم فکر خاوند سړی په شاعرانو کې نه پيدا کيده اولکه حکيم سنایي او عطار، سعدي او رومي غوندي اشخاص به د شاعرانو په ټولکي کې نه ښکاره کيدل اونه به لکه بوعلی دعميقو افکارو خاوند دشعروبلو اقتدار درلود، شاعر هم انسان دی او انسان ته خدای هر راز استعداد ورکړی، که شاعرله نورو خلکو ځنې زياته برخه نه وي اخیستی نوښمکړی خوبه نه وی پاتې شوی.

د توري رڼا

د زمانې اميل چې شپې او ورځې يې لکه د زنجير کړی يوله بله تړلي دي او د شپو او ورځو، مياشتو او کلونو، قرونو او پيړيو په حساب لويې او وړې حلقې لري سړی پکې عجيب و غريب واقعات او مختلفې صحنې ويني. نن چې مور داستقلال په نامه يوداسې ورځ لروچې شپه يې هم له نورو ورځونه روښانه ده او ددې ورځې په لمن کې مور د خپلواکۍ او ازادۍ شرف او وقار موندلی او هر شيبه يې زموږ په نظر کې ډيرقدر او قيمت لري، دا ورځ مور ته يوه داسې شپه هم رايادوي چې له ډيرې تيارې سترگه په سترگه نه ښکاریده او بيخې تور تم و. داتورتم دسحر او طلسم يوه داسې تياره وه چې مونږ يې په غټو سترگو ویده کړي وو او خلکو به راباندې لوبې کولې، پدې تياره کې به ددې غوروغو په هغو زمريانو د استعمار لاس رانښکول کيده چې پخوا به يې خلک له تش صورت وپريدل او چابه ورته په زغرد ه نشو کتلی. دې تيارې دپښتو نخوا د آسمان لمنې په تورو وربخو لړلې وې او داسې معلومیده لکه چې پښتانه پاس په اسمان کې يوستوری نه لري. په دغه شپه دبد بختۍ يوه داسې سيلۍ را الوتې وه چې زمونږ ټولې ډيوې يې وژلې وې او په هيڅ خای کې داميدرنا نه ځليده. زمونږ زرونه لکه ساړه نغري له حرارته تش او خالي و اود مليت په کالبوت کې مو د حیات او ژوند گرمې بيخې لږه وه، پدې وخت کې ناڅاپه زموږ په مخکې يوه داسې رڼا وپريښيده چې زمونږ حال او استقبال يې روڼ او روښانه کړ او زمونږ توره شپه يې په سحر بدله کړه.

دا رڼا زموږ دهغې توري برق او برښنا وه چې هروخت ورباندې پښتنو خپله مخه رڼا کړېده او خپلې بدبختۍ توري تيارې يې پرې ورکې کړيدي.

په دې رڼا کې دومره تودوالی او حرارت و چې زمونږ په ګوګل کې يې سره وينه توده کړه او ډير ژر يې زموږ په حال او استقبال کې تغير او تحول پېښ کړ.

په دې رڼا کې مور د حیات هغه اوبه د توري په خوله کې پيدا کړي چې سکندر په تورتم کې لټولې. کله چې مور له دغې تيارې رڼا ته راووتو او د پښتو نخوا د غرو په څوکو باندې د سعادت وړانګې او پلوشې وڅرکيدې زموږ په زړو کې د حیات مينه، د وطن محبت، د مليت احساس، د علم او ترقي شوق او د ژوندانه ټول صفات او خوهشات پيدا شوه، د وطن ښايسته غرونو او شنو ناوونو، ډکو سيندونو او ګڼو ځنګلو زموږ په زړه کې وطني عشق پيدا کړ، مور په همدغه رڼا کې خپل ځان وپېژانده او په ځان مو وپسا پيدا شوه چې ملي غرور او افتخار هم ورسره تړلی دی.

مونږ په دې وپوهيدو چې د دنيا طوفانونه هيڅکله مونږ دنړۍ له مخې نشي ورکولی. او نه دغه راز لري او توري وريځې زموږ د سعادت درڼا مخه نيولی شي.

هوا مور حق لرو چې پخپل قوي او متين موجوديت ونازيږو او ووايو چې مور هغه خس او خاشاک نه يو چې د حوادثو سيلۍ مو تيت په ترک کړي ځکه چې مور پخپله پښتو او پښتونواله دهر راز مشکلاتو مقابله کولی شو، او د پښتنو په اصطلاح اسمان ته تيره غورزو او سرورته نيسو.

مور هغه ښاغلي پښتانه يو چې ځان راته ډير لوی او ستر ښکاري او دخپلې سيمې درنښت خپل ملي افتخار، د پښتونولۍ ننگ او ناموس د تيرو پښتنو ښه نوم په داسې ډول ساتو لکه چې يو ډير پاک او له مينې ډک مين دخپل مقدس عشق احترام او حرمت ساتي.

مور ته دخپل پلارنيکه توره محبوبه ښکاري او هميشه يې لوروالی او ځليده غواړو، تر څو چې له خړ اسمانه تندر او رلی اوري او انسان دخپل او پردي تمیز کولی شي د پښتون توره به لکه يديضا په دنيا کې ځليږي او ټول پښتانه به د توري په رڼا کې ژوند کوي.

مور خپل ځان او خپله خپلواکۍ، خپل پښتني موجوديت ارومرو ساتو او له سروماله ورباندې تيرېږو، مگر بايد په دې پوه شو چې مور دا په څه شان ساتلی شو؟ د دې پوښتنې په ځواب کې څه شی چې زما په نظر کې ډير مهم معلومېږي هغه زموږ ملي تربيه پښتني خوبونه او پښتونواله ده تر څو چې مور پښتانه يو او پښتونولي لرو زموږ د خپلواکۍ اولورتيا جنډه به ارومرو پورته وي او په ازاده هوا کې به دازادۍ په ورمه رپيږي، هوا دا رښتيا اوکت مټ حقيقت دی تر څو چې ديوه قام په نفسي کيفيت او حال کې تغير پېښ نشي د هغوی په حال کې خدای هم تغير نه پښوي، تر څو څوک پخپله ځان څاه ته ونه غورزوي لوی څښتن يې دذلت او انحطاط په کنډو کپرو کې نه اچوي زموږ ملي او پښتني روح په دومره لوړه او هسکه فضا کې گزري چې که مور يې پخپله رابښکته نکړو دهیچا دلیندې غشی نه ور رسپيږي اونه دچاله تاثير لاندې راځي. وروسته تردې چې زه دځان په ساتلو کې پښتني اخلاقوته په اوله درجه اهميت قايلېږم نو بيا علم اودنن ورځې مختلف فنون، ثروت اوبډايي او ځينې نور شيان هم ضروري ګڼم، که مور علم او بصيرت نلرو خلک موپه سحر او چل ترخپلې اغيزې لاندې راولي او لوبې راباندې کوي، که مور شته او ثروت نلرو زما نه مو وری کوي او د نورو دام ودانې ته مور ايتيوي، که مور فن او تخنيک نلرو پخپل لاس ځان اورته غورزو او له ځان سره دښمني کوو، نن خلک دحربي فنونو په قوت داسمان له ورېځو اولرو کاراخلي او پخپلو دښمنانو باندې تندراورلی وروي، نن خلک دصفت او حکمت په مرسته هغه هوا چې د حیات مهم عنصر دی دمرګ اله ګرزوي او ددښمن په حق کې ورځني د زهروکار اخلي. که څوک غواړي چې په دې عصر کې خپل ځان او خپله خپلواکي وساتي هغه بايد دومره کامل انسان وي چې خپل هرڅه يې پخپل لاس کې وي او د خپل هر مرض علاج وکړی شي، پدې وخت کې که نور هيڅ نه وي

خلک دیوه قام دلاندي کولولپاره بعضي داسې مکروبونه دهغوی په وجود کې انجکش کوي چې ډیر ژر یې ملي وینه فاسدوي او روح یې وژني. نوبرسیره په نورو خبرو نن د ازادۍ ساتلو لپاره ډاکټري هم لازمه ده.

نن ځینې کسان دنورو داسارت لپاره خپل ځانونه بنایسته کوي او پخپل بڼکلیتوب ور ځنې زړه وري نوسری باید هیڅکله لکه بلبل دچاپه بنایسته گلانو زړه بای نلي او په پردي باغ کې اسیر نشي بلکه خپل ځان، خپل ملیت، خپل دودونه خپله ناسته ولاړه له هرچا ځنې ښه وکښي اوخود ي ولري. ترڅو چې یوملت خپلې ټولې نیمکرتیاوې پوره نکړي او خپل ځان د بل له احتیا جه ونه ژغوري هغه په دنیا کې پوره او حقيقي ژوندون نشي کولی اوپه هرراز چې وي د نورو تر تاثیر لاندې راځي.

سری باید دې ټکي ته ښه متوجه شي چې انسان چې هرڅومره مدني شوی او مدنیت ته ورنزدې شوی دی هماغومره یې ډار او ویره ورکه شوې او نور ژوندي او زیروح شیان یې خپل لاس لاندې کړي دي او له خپلې اغیزې لاندې یې راوستلي یعنی انسان دمدنیت په مرسته په وحشت باندې غالب شوی اوقوت یې موندلی لکه چې اوس هم ددنیا متمدن قومونه په وحشیانو اونیم وحشیانو باندې حکومت او حکمراني کوي نو که څوک غواړي چې دنن ورځې د مدني اقوامو تر تاثیر لاندې رانشي باید ارومرو په مدني سیرکې ځان ورسره برابر کړي او تمدن ته په سپکه سترگه ونه گوري.

په دنیا کې صلح یوطبعي قانون دی او لوی څښتن هم مونږ پوه کړي یو چې دا مخکه د صالحانو میراث دی او صالحان به ورباندې تسلط لري، دلته غرض هغه صلاحیت دی چې دمخکې دمخ حکمراني پرې کيږي چې دصلاحیت داسلام په ابتدا کې په عربو کې پیدا شوی او زمور پښتنو په ملیت اوپښتنولۍ کې اغزل شوی دی.

مور باید دصلاحیت هیڅکله له لاسه ونه باسو، او ورباندې ټینګ اوسو، ددې صلاحیت لمړی ښه داده چې مور په حق او حقیقت ټینګ ولاړیو او ملگرتیا به یې کوو، هیڅکله به موزره ته خوف او ویره لارنلري او دضرورته په وخت کې به وینې تویول راته هیڅ ښکاري اوله مرکه به نه ویريرو، بلکه دخپلې اسلامي او ملي لورتیا دساتلو دپاره مرکه، ابدي ژوندون اوخپل ساعات بولو او ددنیا د هر راز سختیو اومشکلاتو په مقابل کې به لکه دخپل وطن لوراوهسک غرونه په هر میدان سر لوری ولاړیو، عزم او اقدام به مو ډیر ټینګ اوکلک وي.

ایثار اوقرباني به ډیرلوی افتخار گڼو، اتفاق او اتحاد به مو هیڅ شی نشي خرابولی، پخپل مینځکې به یوله بله مینه او محبت، پیروینه او رواداري لرو او دخپل مقدس دین او گران وطن د دښمنانو په مقابل کې به دستخو زرو خاوند یو، دلوی څښتن په ضعیفو مخلوقاتو باندې به زړه سوی لرو، عدل او انصاف به راته له هر شي ښه ښکاري، د بې ننګۍ ژوندون به په هیڅ شان نه قبلوو او دخپل مقدس اوپاک مقصد لپاره به له سراو ماله تیريرو، خپل ځان او اولاد به د خدای درضا لپاره قربانوو او بې له خدایه به بل هیچاته سر نه ټیټوو، دا ځکه چې دخدای له بڼدګي سره بله بڼدګي نه کيږي او نه خدای پاک په دې باندې راضي کيږي چې دده بنده دبل چابندګي وکړي.

هو! مومن اومسلمان باید ارومرو حر او ازاد وي اوپښتون باید تل ازاد اومستقل وي نو تل دې وي زمور ازادي اوخپلواکي اوهمیشه دې وي پښتواوپښتواله.

خوږ ژوند

غر په غره نه ورځي. اوسړی په سړي ورځي دهمدغه تک له کبله چې وگړي يې يو له بله لري سړي ته دنورو ژوندون څه ناڅه څرگنديږي او راز راز وگړي ويني.

يوه ورځ زه يوداسې سړي کره پيښ شوم چې پوله اوپټي يې هيڅ نه درلوده او په کور کې يې دمېرک لکې هم نه سپيره کيده.

ده خپلې شپې او ورځې په لو او لور تيرولې او دکاله ټول خرڅوړی يې دومره نه و چې ديوه بډای اوښته من سړي دغاړې کالي شي.

پدې کاله کې بې له سپورمۍ بله ډيوه نه وه او نه چابې له خپل لاس او مړونده بلې سرويردۍ درلوده.

دې سړي په دغه ورځ برسیره پدې چې خپل زوی (کتوری) ته يوه سدرۍ او يوه سره خولۍ راوړې وه کورته يې هم څه غوښه اخيستې وه کتوري چې وروسته له ډيرو وختونو نوې نژۍ خولۍ موندلې او نوې سدرې يې اغوستې ده له هلکانو سره په کوڅوکې منډې وهي کله چې کاله ته راشي او دغوښو کتو په نغري باندې وويني په منډه بيرته ځي او په نورو هلکانو زيری کوي چې مور نن غوښه پخ کړيده.

هنوئ که څه هم په دغه ورځ لا څه ډيرې ورځې يې غوښه په سترگو نه ده ليدلې خودپښتنو زامن دي دا ورته ښه نه ښکاري چې ددوئ له کاله نه په بل کور کې ښه څه پاخه شوي وي اونه دا زغملی شي چې دوئ دې له چانه ښکته اوټيت وي.

نو هر يوه به چا يو څه اوچابل څه ښودل اوخپل نکولی به يې ستايه، چابه ويلې چې مور لړمون پوخ کړی و چابه ويلې چې مور نن چرگ باندې کړيدی دا خبرې دوئ پداسې خوند کولې لکه چې لگياوي او خوري يې، نه خدايروبه خورلوکې يې دومره خوند نشته لکه دوئ يې چې له نوم اخستلو خوند اخلي.

يوازې کتوری له هلکانو سره داخوړې خبرې نه کوي موريې هم له ښځو سره ناسته ده اووايي: لاره شم چې دغوښو کتو مې ونه سوزي. غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کتو ترخولې له اوبو ډکه ده هغه ترسبا هم نه وچيږي خودا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي، دکتوري پلار چې خپل کلالی ځوی په ښو کاليوکې ويني، من من غوښې اخلي او په کاليوکې نه ځاييږي خوله بلې خوا چې دخپلې ښځې زاړه ټيکری او شکيدلي کميس ته گوري سوراو تور ټول يې په زړه کې گرزې خو چې هرڅومره خپلې سترگې يوه خوا بله خوا غړوي داسې څوک نه وينې چې دده زړه پرې ورشي اوڅه پورترې وغواړي.

سره لدې چې پدې کاله کې هيڅ نه و خو خوښي او د ژوندانه خوند پکې زښت ډير و اوله بډايانو ځنې ددوئ ژوند ډير خوړ و ځکه چې دشتمنو اوبډايانو زرونه تل هغه څه غواړي چې هيڅکله يې لاس نه ورسيري.

هوا! ددوئ خوښي او زړه ښه والی دومره وړيا نه وي چې په دومره وړو وړو خبرولاس ته راشي، ددوئ سترگې په ټوله نړی هم نه مړيږي دلويو اوښتمنو کورو لاڅه چې وروته هم ډير خوندور څيزونه بيخونده شوي وي او وربښمينې ټوټې ورته لکه بيستي داسې ښکاري، ددوئ نړۍ وريچې که هرڅومره غوړې او غوښې پکې ډيرې وي دنورو سورسک او شنو سبو يا شرومبوته په خوند کې نه رسيري، نه پوهيږم چې داوولې؟ نوښه ده که ښه څيزونه دنورو په مخکې ايښي وي خوند خو ددوئ په برخه رسيدلی دی او خوښي هم ددوئ په کاله کې ده.

نه يوازې دا نه، روغتيا اوجوروالی هم دوئ ته ورکړ شوی دی، دوئ هيڅکله لکه بډايان په لواړو وربجو اوکلکو غوښو نه نس خوري کيږي او نه هغومره ژرژر ناروغتيا ورته پيښيږي، دوئ بې تروو څيزونو، ښايسته ډيره ډوډۍ خورلی شي

اوڪه نورخه نه وي دغرو پرگي، نانگه اوموناني، شني او داسي نور.....هم خورلي شي حڪه چي دوي لادپستو
اوخوندورو خيزونو خوند نه دي ليدلي.
نه نه ليدلي يي دي خو په همدغو خيني ونوكي لکه چي رحمان بابا وايي:

پتکانو لره خداي په اورکي ورکړ
هغه عيش چي يي بلبلې په گلزار کا
خرقه پوشوپه خرقه کي دي موندلي
هغه حظ چي په دنيا کي دنيا دار کا

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**